

*Aleksandar STEVANOVIĆ MA**

*Institut za kriminološka i sociološka istraživanja
istraživač pripravnik*

*dr Dragan M. CVETKOVIĆ**

Policajska Uprava za grad Beograd

Pregledni rad

UDK: 343.37

343.53

339.13

Primljeno: 15. aprila 2019. god.

POJAM I KARAKTERISTIKE PRIVREDNOG KRIMINALITETA

Autori razmatraju pojedine pravne i kriminološke aspekte privrednog kriminaliteta fokusirajući se na njegovu fenomenološku osnovu kao i pojmovna objašnjenja u cilju boljeg razumevanja problematike koja je u radu izložena. Najpre je učinjena terminološka i definicijska analiza čiji je cilj da ustanovi da li je termin „privredni kriminalitet“ adekvatan da označi sva dela koja se u teoriji, ali i normativnoj praksi podvode pod delikte koji ugrožavaju privredni sistem i poverenje društva u njega. U tom smislu je izloženo nekoliko različitih teorijskih koncepcija i pristupa u određivanju pojma privrednog kriminaliteta. Učinjena je distinkcija u odnosu na pojedine podvrste privrednog kriminaliteta koje se u literaturi često navode i kao njegovi sinonimi. Naročito su razmotrene sličnosti, ali i razlike privrednog u odnosu na organizovani kriminalitet, s obzirom na činjenicu da empirijski podaci pokazuju da se privredni delikti sve češće vrše u okviru organizovanih grupa. U cilju boljeg razumevanja fenomenoloških osobina privrednog kriminaliteta u posebnom poglavlju je bilo reči i o njegovim određujućim karakteristikama uz poseban osvrt na one koje ga izdvajaju, tj. predstavljaju njegove tzv. „posebne karakteristike“.

Ključne reči: Privredni kriminalitet, ekonomski kriminalitet, privreda, privredna krivična dela, kriminalitet belog okovratnika, organizovani kriminalitet.

* e-mail: aleksandar.stevnovic993@gmail.com

** e-mail: cvetkovicdragan@mts.rs

1. Uvodna razmatranja

Privredni kriminalitet kao pojam, odnosno kriminološko-pravna kategorija još uvek predstavlja tačku akademskog sporenja koje je prouzrokovalo postojanje mnoštva različitih pogleda na sam pojam i njegove najbitnije karakteristike. Otuda i možemo konstatovati nepostojanje jedinstvene definicije, kao i teorijskog koncepta koji bi donekle uokvirio i sistematizovao shvatanje privrednog kriminaliteta i doprineo njegovom adekvatnijem razumevanju.

Reč je o složenom kriminološkom i pravnom fenomenu koji je nastao u savremenom društvu sa razvojem privrede i tržišta, a koji se odlikuje izraženom difuznošću odgovornosti i viktimizacije, slabom uočljivošću za organe formalne i neformalne socijalne kontrole, tj. značajnim poteškoćama u otkrivanju učinioaca i dela koja se prema važećim krivičnopravnim propisima svrstavaju u krivična dela protiv privrede (Walklate, 2007: 102). Teoretičari i praktičari koji u okviru svojih profesionalnih aktivnosti dolaze u kontakt sa privrednim kriminalitetom, naročito bi trebalo da imaju u vidu izraženu kompleksnost i dinamičnost njegovih pojava i oblika. S tim u vezi, danas se u literaturi razlikuju klasični i savremeni oblici privrednog kriminaliteta (Banović, 2002: 44), a postojanje ove dve kategorije primarno je uzrokovano razvojem industrijsko-tehnološkog ambijenta koji se itekako reflektovao i na privredne tokove, ali i promenama političkog okvira u kojem se odvijaju privredni odnosi.

Iako je prikrivenost zajednički imenitelj privrednih delikta, odnosno otežano identifikovanje dela i učinilaca, negativne posledice koje dela privrednog kriminaliteta ostavljaju za sobom po pravilu uzdrnavaju temelje današnjeg društva. Posledice krivičnih dela koja se svrstavaju u grupu privrednih krivičnih dela nisu samo štetna po privredni sistem, već višestruko razaraju društveni poredak u celini budući da razgrađuju privrednu osnovu funkcionisanja svakog društvenog sistema, što dalje implicira mnoge druge negativne pojave koje proizlaze iz stanja ekonomskog siromaštva (Škulić, 2017: 70). Otuda, ekonomske krize, socijalno raslojavanje, degradiranje tržišta rada, robe i kapitala, sve više pospešuju potrebu da se privredni kriminalitet detaljnije razmotri sa etiološkog, fenomenološkog, ali i viktimološkog stanovišta, a sve u cilju njegovog suzbijanja, tj. redukovanja na društveno „podnošljivu“ meru.

Pored nesumnjive štetnosti posledica privrednog kriminaliteta i prikrivenosti koja karakteriše privredna krivična dela i njihove učinioce, nije uvek jednostavno identifikovati, odnosno jasno utvrditi ni žrtve inkriminiranih radnji u ekonomskoj sferi (*eng. victimless crime*), budući da takvi kriminalni akti ne izazivaju istu pažnju neformalne socijalne kontrole za razliku od nasilničkog i drugog konvencionalnog kriminaliteta koji po pravilu podvodimo pod *mala in se*

kategoriju krivičnih dela. Ipak, treba imati u vidu da privredna krivična dela spadaju u grupu najopasnijih krivičnih dela, i to ne samo usled svoje prisutnosti u kaznenim evidencijama, odnosno zbog svog obima, već i zbog svih negativnih dejstava posledica koje prouzrokuju (Bejatović, 2017: 1).

Uzevši u obzir da je privredni kriminalitet još uvek nedovoljno i u značajnoj meri neadekvatno određen, potrebno je posvetiti mu širu akademsku pažnju. Poslednjih nekoliko dekada sve je prisutnije istraživanje kriminaliteta uz oslanjanje na ekonomske modele (Fiorentini, Peltzman, 1995:2), bez obzira na to da li se njima nastoji objasniti uslovljenost, motivisanost, cilj, metod ili posledica aktivnosti koje možemo podvesti pod privredni kriminalitet. Američka doktrina je otvorenija ka korišćenju ekonomske logike, dok su kriminolozi evropske provenijencije još uvek skeptični prema tome. Ipak, u proučavanju kriminaliteta, a naročito privrednog, sve se više koriste znanja ekonomske nauke, a ta simbioza ekonomskih i krivičnih disciplina u literaturi naziva se „ekonomskim krivičnim pravom“ (Ignjatović, Škulić, 2012: 69).

2. Pojam privrednog kriminaliteta i teškoće u njegovom određivanju

Težnja da se određena društvena, pa i prirodna pojava, na pravi način razume i objasni, uslovljena je prethodnim definisanjem njenih određujućih osobina i razvojem pojmovnog aparata koji bi obezbedio da iskaz kojim se određuje sadržaj određenog pojma bude takav da ga može odvojiti od ostalih, a naročito sličnih, istovrsnih pojmova. Otuda i akademski pristup istraživanju privrednog kriminaliteta, njegovih posledica po društvene i ekonomske odnose u privredi, kao i mogućnosti delovanja i primene mera u cilju suzbijanja navedene pojave u savremenom društvu, polazi od njegovog definisanja. Uprkos tome, pokušaji da se odredi pojam privrednog kriminala nisu za rezultat imali usvajanje jedne opšte prihvaćene definicije ovog vida kriminalne aktivnosti (Tanjević, 2018: 259). Razlozi za takvu definicijsku šarenolikost su višestruki, a najčešći su to oni koji se odnose na shvatanje političko-ekonomskog poretka (Banović, 2001: 5).

Izučavanje privrednog kriminaliteta i određivanje sadržine njegovog pojma moguće je posmatrati kroz vizuru mnoštva naučnih disciplina. Kada je reč o naukama koje iz različitog ugla proučavaju kriminalni fenomen, privredni kriminalitet najčešće je razmatran sa stanovišta krivičnog – materijalnog prava, kriminologije i kriminalistike. S tim u vezi, imajući u vidu polje profesionalnog delovanja autora, odnosno relevantne činjenice i okolnosti od kojih se u analizi privrednog kriminaliteta polazi, postoje i različite definicije pojma koje nekada mogu biti međusobno kompatibilne, dopunjujući jedna drugu, dok su one neka-

da refleksija dijametralno suprotnih viđenja privrednog kriminaliteta kao pojma i konteksta u kojem se on razmatra.

Uzevši u obzir najprihvaćenija određenja kako u stranoj, tako i u domaćoj literaturi, načelno privredni kriminalitet obuhvata sve one oblike kriminalnih aktivnosti koje su usmerene protiv privrednog sistema i njegovog funkcionisanja, tj. delikte protiv društveno-svojinskih odnosa. Poznati nemački krivičar Max Alsborg bio je jedan od prvih autora koji je koristio izraz „privredno krivično pravo“, a privredni kriminalitet je definisao na osnovu pojma privrednog krivičnog dela (Banović, 2001: 5). Takav pristup u određivanju privrednog kriminaliteta, prisutan je i danas i najčešće se označava kao *pravno-formalistički*. Međutim, i ovaj, naizgled „siguran“ teorijski put, izaziva brojne poteškoće, a jedna od najznačajnijih se odnosi na određivanje opsega privrednih krivičnih dela, a po prirodi stvari i definisanje privrede kao društveno-ekonomskog okvira. U tom smislu, takođe je prisutan *formalistički* pristup prema kojem privredna krivična dela čine ona dela koja su u krivičnom zakoniku propisana u okviru grupe krivičnih dela protiv privrede.¹ Tu do izražaja posebno dolazi vladajući političko-ekonomski sistem, budući da je u skladu sa ovakvim pristupom u određivanju pojma privrednog kriminaliteta, on sve ono što je propisao zakonodavac. Na taj način se izbegavaju određene pojmovne nejasnoće i razmimoilaženja, ali se sa druge strane ograničava i sam pojam i onemogućava njegovo prilagođavanje savremenim oblicima, tendencijama i okolnostima.

Sa druge strane, pojedini autori, poput Hansa Bierman-a, privredni kriminalitet u širem smislu određuju kao skup privrednih delikta koji predstavljaju napada na materijalnu egzistenciju čoveka, dok u užem smislu podrazumevaju svaki napad, odnosno prestup protiv državne intervencije u oblasti privrede (Banović, 2001: 6).

Čini se da fleksibilnije definicije privrednog kriminaliteta koje se ne vežu usko za krivičnopravne i druge privredne propise, odgovaraju imanentnim osobinama privrednog razvoja i same privrede koja je uvek usmeravana aktuelnim političkim sistemom. Otežavajuća okolnost prilikom takvog definisanja jeste potreba da se odgovori na veliki broj otvorenih pitanja, za šta je po pravilu potrebno ne samo prevazići okvire kriminološke i pravne nauke, već i uključivanje u analizu osnova funkcionisanja države i društva, što nalaže multidisciplinarni i interdisciplinarni naučni metod.

Od početka naučnog razmatranja pojma privrednog kriminaliteta, naročito su se razvijali teorijski koncepti koji su se razlikovali u odnosu na zaštitni obje-

1 Ovakav metod „nabrajanja“ u cilju određivanja pojma privrednog krivičnog dela korišćen je primera radi u Preporuci Komiteta ministara zemalja članica Saveta Evrope br. R (81) 12 iz 1981. godine.

kat, način i obim radnji izvršenja dela koja se podvode pod pojma privrednog kriminaliteta, posledice i druge krivičnopravne elemente, uzete kao polazna osnova i referentna vrednost u definisanju pojma.

Prema jednoj od prvih definicija privrednog kriminaliteta, on je bio određen kao skup privrednih delikta koji su upereni protiv važnih grana opšte narodne privrede (Banović, 2001: 5). Kasnije definicije uglavnom su bile neki vid razrade ovog polazišta, ali suštinski nisu promenile načelan stav prema kojem pojam privrednog kriminaliteta integriše radnje usmerene protiv funkcionisanje privrednog života društva. Međutim, na pojmovno određenje u konkretnom smislu po pravilu su uticali različiti faktori, naročito političko-istorijske okolnosti i njima uokvirene ekonomski obrazac. Navedeni faktori su po logici stvari uticali i na dominantan oblik svojine, pa se u ranijim socijalističkim državama smatralo da je zaštitni objekat privrednog kriminaliteta najpre društvena svojina nad sredstvima za proizvodnju, odnosno ugrožavanje privrednog planiranja kao osnove tzv. „administrativne privrede“. U vreme tržišne privrede kao jednog od postulata demokratskog poretka, glavno pitanje na koje bi svaki zakonodavac trebalo da odgovori kreirajući kaznenu politiku u oblasti privrede je: Do koje mere je optimalno i da li je uopšte, sputavati privrednu „utakmicu“? (Kolaković-Bojović: 2017: 97). Uzimajući u obzir aktuelni politički sistem koji počiva na građanskim slobodama, pa tako i slobodnom tržištu, Zoran Stojanović navodi da bi krivičnopravna zaštita privrede najpre morala da obezbedi i zaštititi slobodu i jednakost mogućnosti u privređivanju, a ne zaštitu privrednih odnosa *per se* (Stojanović, 2007: 146).

Stanko Pihler, smatrao je da je privredni kriminalitet kao pojam, širi od ekonomskog kriminaliteta koji se danas u literaturi često smatra njegovim sinonimom. Takav stav pravdao je činjenicom da ekonomski kriminalitet obuhvata one oblike ponašanja koji se mogu vezivati za subjekte nekog ekonomskog ovlašćenja ili dužnosti, bez obzira na svojinski oblik tog ekonomskog odnosa. Sa druge strane, u privredni kriminalitet je svrstavao i dela protiv službene dužnosti, u onim odnosima gde se javna vlast pojavljuje kao nosilac nekog ovlašćenja u vezi sa odnosima u privredi (Pihler, 1993: 37). Imajući u vidu ondašnju „etatiziranost“ privrednih odnosa, ne može se reći da je takav stav bio pogrešan, ali je činjenica da je splet političko-ekonomskih okolnosti doveo do značajnih promena, koje su između ostalog uticale i na rekonceptualizaciju privrednog kriminaliteta.

Interesantno je pomenuti i činjenicu da su se u pojedinim zemljama tzv. „istočnog bloka“ poput SSSR dela privrednog kriminaliteta u kriminološkoj nauci, ali i pravnoj praksi tretirala kao dela političkog kriminaliteta. Kao primer, u literaturi se navodi da se u SSSR i pljačka banke smatrala političkim krivičnim delom, budući da se preduzimala protiv ekonomske institucije države koja

je deo političkog sistema, što je predstavljalo svojevrsni napad na državu (Schaffer: 1971: 380).²

Nakon pada „Berlinskog zida“ i ekspanzije „zapadnog“ političkog i ekonomskog modela koji je počivao na privatnom vlasništvu, zaštitni objekat krivičnih dela koja ulaze u domen privrednog kriminaliteta postaje i privatna svojina. Pojedini autori ukazuju na to da i tu treba biti obazriv, iz razloga što nije svako ugrožavanje privatne svojine, poslovanja ili privrednog subjekta takvo da se može smatrati „privrednim krivičnim delom“ (Stojanović *et al*, 2017: 7), pod uslovom da ispunjava opšte uslove za postojanje krivičnog dela, već je neophodno da ono direktno ugrožava ekonomske procese proizvodnje, potrošnje i razmene (Banović, 2001: 8). U literaturi se često navodi krivično delo krađe (Stojanović *et al*, 2017: 7; Škulić, 2017: 71) kao primer dela koje ima koristoljubiv motiv, ali koje se ne može podvesti pod grupu privrednih krivičnih buduću da je za to neophodno da inkriminisano ponašanje ugrožava privredni sistem i njegovo funkcionisanje, a koja će sve krivična dela smatrati privrednim, zavisi od toga kako je privredni sistem ustrojen na političko-ekonomskom planu. Pitanje je međutim, da li bi se sa sigurnošću moglo reći da se krađa kao krivično delo, uzevši u obzir njene kvalitativne i kvantitativne domašaje, *a priori* može odbaciti kao privredno krivično delo zato što ne ugrožava direktno privredni sistem. To ukazuje na svojevrsnu „varljivost“ pojma ne samo privrednog krivičnog dela, već i privrednog kriminaliteta, tj. potrebu da se pri njegovom analiziranju uzme u obzir transferzibilnost i dinamičnost privrednih tokova koji utiču na formiranje koncepta privrednog kriminaliteta.

U teoriji je sa pravom zauzet stav da privredna krivična dela vređaju poverenje društva u privredni sistem u celini ili u njegov određeni deo (Stojanović *et al*, 2017: 7), što je jasna razlika u odnosu na delikte koji su takođe motivisani sticanjem materijalne koristi, ali nemaju isti značaj kao i oni privredni u smislu kapaciteta da ugroze poverenje društva u funkcionisanje privrednog sistema. Sa stanovišta sociologije, međusobno poverenje članova zajednice je ključno za njeno adekvatno funkcionisanje (Friedrichs, 2009: 5), što daje na značaju ugrožavanju poverenja u privredni sistem kao određujućoj okolnosti i valjanom kriterijumu koji privredni kriminalitet odvaja od drugih konvencionalnih dela imovinskog kriminaliteta. Otuda se treba složiti sa definicijama privrednog kriminaliteta koje ukazuju da je ugrožavanje poverenja zajednice u privredni sistem zapravo integralni element privrednog kriminaliteta (Niggermayer, 1962: 35).

Određivanje privrednog kriminaliteta isključivo preko grupnog zaštitnog objekta nije uvek i najsigurniji put za definisanje privrednog kriminaliteta i krivič-

2 Takođe, pisci koji se bave Antičkim periodom, ističu da se bilo koja vrsta kriminaliteta protiv pripadnika više klase, zapravo smatra političkim kriminalitetom (Alston, 1995: 92).

nih dela i ostalih delikta koji ga sačinjavaju, budući da su, kako u domaćem, tako i u pojedinim inostranim krivičnim zakonima, u grupi dela protiv privrede, propisana i dela koja štite društvene vrednosti koje nisu isključivo vezana za privredu.³ Tako prema važećem Krivičnom zakoniku Republike Srbije⁴ u grupi krivičnih dela protiv privrede, pored onih dela koja su nedvosmisleno usmerena protiv privrede poput: *Prevara u obavljanju privredne delatnosti, Pronevera u obavljanju privredne delatnosti, Zloupotreba poverenja u obavljanju privredne delatnosti*, predviđena su i dela koja su direktno usmerljena protiv fiskalnog sistema. Radi se o sledećim delima: *Poreska utaja, Neuplaćivanje poreza po odbitku, Falsifikovanje novca, Falsifikovanje hartija od vrednosti, Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica*. Primera radi, u konkretnom primeru, krivična dela koja ostvaruju negativne reperkusije u oblasti fiskalne sigurnosti i funkcionisanja, odnosno poreškog sistema su u većini krivičnopravnih sistema svrstana u grupu krivičnih dela koja nosi naziv „krivična dela protiv ekonomije“ (Kostić, Zirojević, 2017: 260). Naročito ilustrativan primer širokog spektra inkriminiranih dela protiv privrede daje Maurice Punch navodeći da se pod okrilje privrednog kriminaliteta može smestiti pljačkanje banke, ali istovremeno i ona dela povezana sa ugrožavanjem nuklearnog sistema jedne države (Nelken, 2009: 849).

U teoriji se sve više koriste izrazi poput: ekonomskog, finansijskog, korporacijskog ili kriminaliteta „belog okovratnika“. U osnovi se ne može reći da su ti izrazi proizvoljni i da predstavljaju pitanje „naučne estetike“, minucioznosti ili prosto potrebe da se nešto promeni. Oni su više odraz vezivanja za različite elemente u analizi privrednog kriminaliteta i različitih polaznih hipoteza i premisa autora koji o njemu pišu.

Korporacijski kriminalitet se prema relevantnoj literaturi izdvaja po tome što je korist stečena zabranjenom radnjom po pravilu pripada kompaniji (Lukić, 2017: 1). Đorđe Ignjatović pak primećuje da je teško razgraničiti ličnu od koristi kompanije, budući da i ova druga po pravilu dovodi do lične, makar i posredno (karijerni napredak, novčana nagrada itd.) (Ignjatović, 1996: 235). *Kriminalitet „belog okovratnika“* u prvi plan stavlja „socijalni kapital“ učinilaca, ističući njihov visok socijalni status i društveni ugled. Dosadašnja praksa i empirijski pokazatelji, potvrđuju da se kao izvršiocu privrednih krivičnih dela mahom pojavljuju situirani pojedinci, često sa značajnim društvenim ugledom, ali se ne može osnovano tvrditi da se samo pojedinci koji poseduju naveden socijalne osobine, bave

3 Više o tome: Kostić J., Zirojević M. (2017) Objekt zaštite krivičnih dela protiv privrede . U: Stevanović I., Čolović V. (ur.) *Privredna krivična dela, Beograd*.

4 Krivični zakonik (“Sl. glasnik RS”, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016)

privrednim kriminalitetom, odnosno čine inkriminisane radnje u oblasti privrede. *Finansijski kriminalitet* obuhvata kriminalne aktivnosti na finansijskom tržištu (Friedrichs, 2009: 169) koje jeste važan deo svake privrede, ali on ostavlja po strani mnoga ponašanja čije štetne posledice imaju nemerljiv uticaj na privredni sistem, kako u celini, tako i delimično. Prema tome, pojam privrednog kriminaliteta trebalo bi shvatiti kao genusni pojam za sva propisima zabranjena ponašanja (ne samo krivičnopravnim) koja ugrožavaju privredni sistem i poverenje društva u njega. Navedene nazive koji se u literaturi često mogu sresti kao sinonimi za privredni kriminalitet, trebalo bi tumačiti kao podvrstu privrednog kriminaliteta koja u središte problematizacije ugrožavanja privrednog sistema stavlja različite elemente ili polazi od različitih kriminoloških određenja.

Usklađivanje pojma privrednog kriminaliteta odnosno postizanje određenog stepena saglasnosti teorijskih i normativnih iskaza o njemu, moguće je postići na dva načina. Prvo, moguće je redefinisati značenje privrede i privrednih odnosa, te ih tumačiti u užem i širem smislu. Za to postoji značajno teorijsko i praktično utemeljenje budući da se po prirodi stvari koje se tiču odvijanja privrednog života, pojedine oblasti poput fiskalne politike, stabilnosti, funkcionisanja, tj poreskog sistema u celini, zaštite/ugrožavanja životne sredine, zaštite/ugrožavanja intelektualnih i industrijskih prava, ostvarivanja socijalnih prava itd, ne mogu „bodljikavom žicom“ odvojiti od privrede, odnosno čine integralni deo svakog privrednog sistema. Otuda postoje definicije koje pod pojmom privrednog kriminaliteta podrazumevaju sva ona ponašanja pojedinaca i grupa, kojima se na bilo koji način napada privredni sistem, a koja su inkriminisana u formi krivičnih dela, privrednih prestupa i prekršaja (Petrović, 1988: 22). Ovakav pristup pod pojmom privrednog kriminaliteta, obuhvata i zabranjene radnje propisane građanskim i administrativnim propisima, kao i sporednim krivičnim zakonodavstvom.

Drugo rešenje se tiče krivičnopravne nomotehlike, a prema njemu bi u grupi krivičnih dela protiv privrede bila propisana samo ona dela koja ugrožavaju privredni sistem shvaćen u užem smislu. Dela koja se po samoj rutini u pojedinim zakonodavstvima svrstavaju u grupu krivičnih dela protiv privrede bila bi sadržana u odvojenim grupama krivičnih dela.

Određivanje pojma privrednog krivičnog dela preko zaštitnog objekta u nauci se smatra krivičnopravnim metodom definisanja odnosnog pojma, za razliku od kriminoloških i kriminalističkih (Lukić, 2014: 270). U obzir svakako treba uzeti i kriminološke aspekte, koji nisu u svim definicijama jednako prihvaćeni, te nesumnjivo, kada je reč o kriminološkom određivanju privrednog kriminaliteta, ne postoji konzistentan stav o njegovim glavnim odrednicama.

Najpre je prisutno neslaganje u pogledu krivičnih dela koja treba obuhvatiti pod pojmom „privredni kriminalitet“. Prema jednom stanovištu, privredni kriminalitet čine ona dela koja se isključivo vezuju za privredno poslovanje, dok je prema drugom, čini se većinskom, tu potrebno obuhvatiti i dela koja primarno ugrožavaju zaštitne objekte koji štite zdravlje ljudi, socijalni sistem, industrijsku svojinu itd. pod uslovom da se takve kriminalne aktivnosti odvijaju u vezi sa privrednim poslovanjem (Lukić, 2014: 281). Na ovo pitanje se prirodno nadovezuje i nedoumica oko toga da li pod privredni kriminalitet treba podvoditi samo krivična dela, propisana krivičnim zakonikom, ili i druge povrede zakona i propisa (pre svega upravnih), tj. prekršaje i privredne presteupe. Čini se da bi se i u ovom slučaju trebalo složiti sa „ekstenzijom“ pojma privrednog kriminaliteta imajući u vidu pre svega njegovu inherentnu dinamičnost, ali i promenu industrijsko-tehnološkog ambijenta u koje se vrše kriminalne aktivnosti koje podvodimo pod privredni kriminalitet.

Među najprisutnije posledice privrednog kriminaliteta po pravilu se ubrajaju: stvaranje neloyalne konkurencije na tržištu, smanjenje radnih mesta, nedostatak kvaliteta javnih usluga usled smanjenja budžetskih prihoda, pojava sive ekonomije, nelegalnih tržišta i drugo. Kada je reč o klasifikaciji negativnih ekonomskih posledica privrednog kriminaliteta, u literaturi se navodi da one mogu postojati u tri oblika: *šteta* – koju trpi privredni sistem shvaćen u najširem smislu; *korist* – korist koju ostvaruju izvršiocu dela privrednog kriminaliteta i *kombinovani efekti* – kada u određenoj srazmeri određeno delo prouzrokuje i korist učiniocima, a sa druge strane istovremeno štetu određenim licima (Škulić, 2017: 71).

Zanimljiva je napomena koju daje David Friedrichs, a koja se odnosi na činjenicu da se delo privrednog kriminaliteta može izvršiti i u, prema ustaljenoj prirodi stvari, neočekivanim situacijama, što implicira da posledice privrednog kriminaliteta mogu biti krajnje neobične i različite od konvencionalnih. Tako navodi da je uragan Katrina koji je 2005. godine pogodio američku državu Luizijanu, u javnosti, razumljivo, percipiran kao „prirodna katastrofa“ čije uzroke nije moguće tražiti u ljudskim radnjama. Međutim, pozivajući se na pisanje drugog autora koji je prvi, u akademskoj literaturi, ovaj nesrećni slučaj povezao sa privrednim kriminalitetom, Friedrichs ukazuje na svedočenja upućenih inženjera koji su za razmere koje je uragan Katrina poprimio okrivili kompaniju koja je radila na izgradnji zaštitnih dokova i koja je tom prilikom, izigrala propise o izgradnji i druge akte prema kojima je za razliku od iskorišćenog, predviđen znatno skuplji, ali i kvalitetniji materijal, a primećena su i kvantitativna nepoklapanja u smislu „fakturisanja“ veće količine materijala i sredstava od stvarno utrošenih (Friedrichs, 2009: 2).

2.1. Odnos privrednog i organizovanog kriminaliteta – sličnosti i razlike

Pojedini oblici privrednog kriminaliteta imaju obeležja organizovane kriminalne aktivnosti, što se posebno odnosi na krivično delo pranja novca (Škulić, 2017: 72). Organizovana kriminalna grupa definisana članom 112. tačka 35. Krivičnog zakonik RS predstavlja „...grupu od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi.“. Prema tome, načelno ne postoje prepreke da se organizovano vršenje dela privrednog kriminaliteta, koja se prema aktuelnim pokazateljima sve više izvršavaju u okviru organizovanih grupa, izjednači sa organizovanim kriminalitetom, ako se uzmu u obzir isključivo krivičnopravne odrednice. Međutim, dva pojma je moguće razlikovati i to najpre uz oslanjanje na kriminološka određenja kako privrednog tako i organizovanog kriminaliteta.

Bez obzira na akademsku šarenolikost u definisanju i brojna konceptualna neslaganja, čini se da bi se kao najprihvatljivija kriminološka definicija organizovanog kriminaliteta mogla uzeti ona prema kojoj je on: „vrsta imovinskog kriminaliteta, a karakteriše ga postojanje kriminalne organizacije koja obavlja kontinuiranu privrednu delatnost, koristeći pri tom nasilje i korupciju nosilaca vlasti.“ (Ignjatović, Škulić, 2012: 28).

Oslanjajući se na navedenu definiciju organizovanog kriminaliteta, a uzevši u obzir prethodno izloženu prirodu pojma privrednog kriminaliteta, mogli bismo istaći da je odnos organizovanog i privrednog kriminaliteta zapravo odnos dva kruga koji se u jednom delu preklapaju. Edwin Sutherland, koji je početkom 30-tih godina XX veka uveo pojam „kriminalitet belog okovratnika“ u diskurs kriminološke nauke, a koji gotovo u potpunosti odgovara pojmu „privredni kriminalitet“⁵ nije pravio razliku između privrednog i organizovanog kriminaliteta.

Međutim, postoje autori koji su na suprotnim stanovištima, odnosno koji tvrde da razlika ipak postoji, a zapravo se radi o autorima koji su prednost dali delovima kruga koji se ne poklapaju. Tako se u literaturi može pronaći i da

5 Kriminalitet „belog okovratnika“ u svom užem shvatanju podrazumeva izvršioce krivičnih dela koji pripadaju višim društvenim slojevima, tj. koriste svoje socijalne pozicije, tzv. „socijalni kapital“ za vršenje kriminalnih aktivnosti. Jedina razlika u odnosu na „privredni kriminalitet“ koja se u literaturi može pronaći se odnosi na činjenicu da dela privrednog kriminaliteta mogu vršiti i pripadnici nižih društvenih slojeva, bez naročitog socijalnog kapitala zahvaljujući tehnološkom i industrijskom razvoju.

kriminalitet belog okovratnika ne podrazumeva spremnost na olako vršenja nasilja kao „pregovaračkog argumenta“ koji klasični organizovani kriminalitet koriste (Fijnaut, 1998: 67). Kako navodi Larry Siegel, razlika se može uspostaviti ukoliko se uzme da kriminalitet belog okovratnika predstavlja vršenje krivičnih dela od strane lica koja su inicijalno bila legalnom u biznisu, ali se u datom momentu odluče da prekrše zakon, dok organizovani kriminalitet podrazumeva nelegalne aktivnosti od samog početka. Ipak, kako je jedna od važnih karakteristika organizovanog kriminaliteta infiltriranje u legalan biznis, veoma je teško napraviti jasnu i preciznu distinkciju u odnosu na kriminalitet belog okovratnika (Coral, 1994: 56).

U doktrini pak preovlađuje stav da jasna razlika između dva pojma postoji i da se ona zaista ogleda u legalnosti, odnosno ilegalnosti poslovanja koje je karakteristično za organizovani kriminalitet. Međutim, čini se da je pravljenje pomenute distinkcije više akademsko-teorijskog karaktera, no što ima određeni praktični značaj, budući da gotovo sva izučavanja organizovanog kriminaliteta, ali i empirijski pokazatelji ukazuju da on teži infiltriranju u legalan biznis, što svakako dva oblika kriminaliteta približava do nivoa preklapanja i podudaranja. Naročito je za društva sa slobodnim tržištem i liberalnom ekonomijom kao danas dominantnim modelom, karakteristično povlačenje paralele između privrednog kriminaliteta i korporacijskog kriminaliteta, kao podvrste kriminaliteta belog okovratnika i organizovanog kriminaliteta (Ignjatović, Škulić, 2012: 230).

Konačno, kako se navodi u okviru jednog istraživanja Centra za demokratske studije (Gounev, Bezlov, 2010: 45), najnovije tendencije u definisanju organizovanog kriminaliteta i određivanju obima i vrste kriminalne delatnosti koju on podrazumeva idu ka tome da se onim tradicionalnim kao što su poslovi sa drogom, trgovina ljudima i slično, dodaju i krivična dela koja su karakteristična za kriminalitet belog okovratnika poput poreskih utaja, izigravanja pravila o javnim nabavkama, pronevera i finansijskih prevara.

3. Karakteristike privrednog kriminaliteta

Privredni kriminalitet, posebno savremeni, manifestuje se u velikom broju formi i teži ka sve većoj organizovanosti i uspostavljanju kontrole nad legalnim privrednim poslovanjem (Tanjević, 2018: 259). Kompleksnost, raznovrsnost i dinamičnost privrednog kriminaliteta nalaže potrebu stalnog izgrađivanja i usavršavanja kriminalističkih metoda, pri čemu se mora voditi računa o mogućnostima korišćenja dostignuća prirodnih, tehničkih i društvenih nauka, čija primena ima

poseban značaj u obezbeđivanju materijalnih i ličnih dokaza u postupku razjašnjavanja i dokazivanja pojedinih krivičnih dela iz oblasti privrednog kriminaliteta.

Privredni kriminalitet karakteriše izuzetno široka lepeza oblika ispoljavanja, što je i razumljivo ako se uzme u obzir njegova uslovljenost novonastalim društveno ekonomskim i političkim odnosima koji generišu uslove za promene i pojavu njegovih novih oblika ispoljavanja.

Karakteristike privrednog kriminaliteta moguće je posmatrati u odnosu na delo, učinioca i žrtvu. Privredni kriminalitet posebno karakterišu sledeće osobine:

- Sposobnost prilagođavanja novim društveno ekonomskim odnosima i pozitivnopravnim propisima koji regulišu oblast privrednog poslovanja;
- Prikrivenost i konspirativnost izvršenja;
- Visoku „tamnu brojku“;
- Sofisticirane metode i načine izvršenja, kao i česte nove pojavne oblike;
- Koristoljublje, motiv da se dođe do profita nelegalnim putem;

Ozbiljnost dela u smislu da nije dovoljno da je ono izvršeno iz koristoljublja i da ugrožava nečiju imovinu ili određenog privrednog subjekta, već je neophodno da je delo takvo da ugrožava privredni sistem ili jedan njegov deo, kao i način njegovog funkcionisanja;

- Ugrožavanje poverenja društva u funkcionisanje privrednog sistema;
- Sve veću internacionalizaciju dela čemu doprinosi globalizacija tržišta;
- Uslovljenost dominantnim političko-ekonomskim sistemom koja nije karakteristična za nasilnički ili konvencionalni imovinski kriminalitet;
- Specifična svojstva izvršilaca krivičnih dela privrednog kriminaliteta uključujući svojstva karakteristična za kriminalitet belog okovratnika kao i koristoljublje kao motiv, ali i svojstva koja se odnose na njihovu profesiju;
- Izvršiocima su najčešće službena ili odgovorna lica u privrednom i finansijskom poslovanju.

Posebno je važno razmotriti osobinu privrednog kriminaliteta prema kojoj ga u većini slučajeva čine delikti izvršeni iz koristoljublja (Škulić, 2017: 71). U radu smo prethodno, pozivajući se na dominantno mišljenje u domaćoj akademskoj javnosti, ukazali na to da delo izvršeno iz koristoljublja i usmereno protiv nečije imovine ili privrednog subjekta ne znači nužno da se ono može podvesti pod pojam privrednog krivičnog dela, već da je potrebno da delo ugrožava privredni sistem i način njegovog funkcionisanja. U tom smislu, nije nemoguće zamisliti situaciju u kojoj privredni sistem jedne zemlje biva ugrožen subverziv-

nom delatnošću različitih interesnih grupa, a čiji motivi, naročito ako se radi o stranim državama, ne moraju uvek biti vezani za sticanje materijalne koristi, već mogu biti strateško-političkog karaktera. To donekle može relativizovati stav da su privredna krivična dela isključivo koristoljubivog karaktera, međutim, većina krivičnih zakonika sadrži u svojim posebnim delovima inkriminisane radnje protiv države i njenog uređenja. U domaćem Krivičnom zakoniku, u glavi XXVIII koja propisuje dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije, sadržana su i dela poput: Diverzije (čl. 313), Sabotaže (čl. 314.), Špijunaže (čl. 315.), Odavanja državne tajne (čl. 316.). za navedena krivična dela je karakteristično da itekako mogu biti usmerena protiv privrednog sistema kao grupnog zaštitnog objekta privrednog kriminaliteta. Mišljenja smo da bi ovakva krivična dela ipak trebalo smatrati delima političkog kriminaliteta uvažavajući njihov motiv i orijentisanost ka uticanju na ustavni poredak, bezbednost i druge aspekte različite od težnje ka sticanju materijalne koristi, imajući u vidu da takva dela iziskuju drugačiji pristup u njihovom suzbijanju, odnosno kreiranje drugačije kaznene politike.

Privredna krivična dela se odlikuju i tzv. „latentnom prikrivenošću“ budući da njihove posledice nekada nisu očigledne ni oštećenom (Banović, 2017: 169), a prikrivenost je naročito prisutna kada se kao izvršiocu dela pojavljuju službena lica ili kada su na drugi način uključena u izvršenje. Tu dakle možemo govoriti i o svojevrsnom „faktičkom imunitetu“ izvršilaca dela privrednog kriminaliteta. Dobar primer za ilustraciju ovog kriminološkog pojma u kontekstu vršenja privrednih delikta u sferi ugrožavanja životne sredine. Država ponekad svesno ili nesvesno stimuliše aktuelne i potencijalne učinioce privrednih ekoloških inkriminiranih radnji. Naime, sankcijama zbog kršenja propisa u oblasti zaštite životne sredine, daleko su izloženiji, pored fizičkih lica, i ona pravna lica koja ne posluju sa velikim prihodima, ne zapošljavaju veliki broj ljudi i čija delatnost nije od vitalnog značaja za funkcionisanje jednog društva. Jednostavno, često i oštro sankcionisanje „privrednih giganta“, ugrozilo bi njihovo poslovanje, a samim tim i radnu egzistenciju velikog broja zaposlenih u takvim sistemima, što bi vodilo ka većoj stopi nezaposlenosti i otvaranju čitavog niza socijalno-ekonomskih pitanja, koja, *de facto* jesu veliki pritisak na svaku državnu vlast. Otuda, državna vlast neretko toleriše česta i flagrantna kršenja relevantnih propisa koji štite kakvo ekološko dobro od strane velikih privrednih sistema koji na ime poreske obaveze u državni budžet uplaćuju velika novčana sredstva, nego striktno primenjivati pravne norme koje bi, eventualno, mogle voditi i ka prestanku takvog pravnog lica. Veoma je značajna i vrsta delatnosti, jer će i u tom slučaju ekološki interes biti potisnut u želji da se stanje u državi učini funkcionalnim. Može se zaključiti dakle, da veći

privredni sistemi u prethodno pomenutom smisli, ali i njihova odgovorna lica, imaju neku vrstu „faktičkog imuniteta“ (Stevanović, 2015: 308).

Specifična svojstva učinilaca privrednih delikta uglavnom imaju značaj prilikom operativnog rada organa formalne socijalne kontrole u cilju suzbijanja ovog vida kriminaliteta. U literaturi se najčešće ističe da su izvršiocu dela privrednog kriminaliteta uglavnom pripadnici viših socijalnih i ekonomskih nivoa, da su po pravilu obrazovaniji i inteligentniji od učinilaca drugih vidova kriminaliteta. Interesantno je međutim jedno istraživanje koje je došlo do zaključka da postoje značajne razlike među učiniocima privrednih delikta u odnosu na njihovu starosnu dob (Hristov, 2017: 168). Navodi se tako da učinioci mlađi od 35 godina uglavnom deluju individualno, da poseduju niže stepene obrazovanja, odnosno da su prosečno inteligentni, da pričinjavaju štetu koja ne prelazi vrednost od 100.000 \$, kao i to da žive u skromnim uslovima. Sa druge strane, učinioci stariji od 35 godina se odlučuju na organizovano delovanje u grupi, visoko su obrazovani i inteligentni iznad proseka, prouzrokuju štetu koja prevazilazi vrednost od 100.000 \$ i žive u luksuznim kućama i stanovima i poseduju različite statusne simbole (Hristov, 2017: 168).

Zaključak

Čini se da je privredni kriminalitet jedan od pojmova koji se kako u nauci, tako i u pravosuđu, tumači bez zalaženja u njegovu suštinu što se posledično odražava i na praktičnom polju. Otuda postoji više dijametralno suprotnih stanovišta o privrednom kriminalitetu koja u prvi plan ističu različite elemente u zavisnosti od polaznih hipoteza. U doktrini se često mogu pronaći i mnoga „adaptiranja“ pojma „privrednog kriminaliteta“ pri čemu se u zavisnosti od teorijskog polazišta, nastoje istaći oni elementi koji odražavaju fundamentalne osobine privredne kriminalne aktivnosti, tj. predstavljaju *differentia specifica* privrednog kriminaliteta. Iako postoji više različitih definicija odnosnog pojma, smatramo da je optimalna definicija privrednog kriminalitet ona prema kojoj je on skup kriminalnih aktivnosti propisanih ne samo krivičnima zakonikom i sporrednim krivičnim zakonodavstvom, već i građanskim i administrativnim propisima, a koje se vrše u privrednom poslovanju i koje su upravljene protiv privrede i ugrožavaju poverenje društva u pravičnost i efikasnost privrednog sistema.

Smatramo da je u nastojanjima da se privredni kriminalitet odredi na optimalan način, najpre potrebno jasno definisati one elemente koji čine privredni sistem i determinisati njihov značaj za svaki privredni sistem *in concreto*. U tom smislu naročito treba imati u vidu da inkriminisane radnje u oblasti privrede

variraju u odnosu na prihvaćen političko-ekonomski model, ali i nivo industrijsko-tehnološkog razvoja. Formalistički pristup koji bi pogodovao pojmovnom preciziranju ove vrste kriminaliteta išao bi u tom pravcu koji bi podrazumeva, primera radi odvajanje dela koja primarno ugrožavaju fiskalni sistem u posebnu grupu krivičnih dela. Drugi pristup bi podrazumevao nešto šire tumačenje privrede kao pojma ili korišćenje drugog naziva poput „ekonomskog kriminaliteta“ koji je u teoriji sve prisutniji. Uvažavajući aktuelne društveno-ekonomske odnose, pod privredom bi trebalo podrazumevati i odnose u vezi sa fiskalnim sistemom, tj. odnose u javnim finansijama, socijalnoj politici, zaštitom industrijske svojine, zaštitom životne sredine i tome slično.

Iako je u literaturi ustaljen stav prema kojem se privredni kriminalitet određuje preko zaštitnog objekta koji se odnosi na zaštitu privrednog sistema, mišljenja smo da bi se valjalo složiti sa stavom da bi krivičnopravna zaštita privrede najpre morala da obezbedi i zaštitu slobodu i jednakost mogućnosti u privređivanju, a ne zaštitu privrednih odnosa budući da oni ne mogu biti sami sebi cilj.

Literatura

- Alston R. (1995) *Soldier and Society in Roman Egypt: A Social History*. London: Routledge.
- Banović B. (2001) Pojam, obim, struktura i druge karakteristike privrednog kriminaliteta u SR Jugoslaviji. U: Radovanović, D. & Mihaljević, Đ. (ur.) *Privredni kriminal i korupcija*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 5-39.
- Banović, B. (2002) *Obezbeđenja dokaza i kriminalističkoj obradi krivičnih dela privrednog kriminaliteta*. Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova.
- Banović, B. (2017) Kompetentnost subjekata otkrivanja i gonjenja u funkciji efikasnog suzbijanja privrednih krivičnih dela. U: Stevanović I. & Čolović V. (ur.) *Privredna krivična dela*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo str. 167-185.
- Bejatović S. (2001) Efikasnost krivičnog postupka i uticaj na prevenciju privrednog kriminala. U: Radovanović, D. & Mihaljević, Đ. (ur.) *Privredni kriminal i korupcija*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 39-55.
- Croal, H. (1994) *White Collar Crime: Criminal Justice and Criminology*. Buckingham: Open University Press.
- Fijnaut C. et al. (ur.) (1998) *Organized Crime in the Netherlands*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

- Fiorentini G., Peltzman S. (1995) *The Economics of organized crime*. Cambridge University Press.
- Friedrichs, D. (2009) *Trusted Criminals: White Collar Crime In Contemporary Society*. Belmont: Cengage Learning.
- Gounev P., Bezlov T. (2010) *Examining the links between organised Crime and Corruption*. Center for The Study of Democracy.
- Hristov, Z. (2017) Psihološke i kriminološke karakteristike učinilaca krivičnih dela protiv ekonomije. *Crimen*, 2/2017, str. 158-172.
- Ignjatović Đ., Škulić M. (2012) *Organizovani kriminalitet – drugo izdanje*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Ignjatović, Đ. (1996) Pojmovno određenje kriminalitet belog okovratnika. *Arhiv za pravne i društvene nauke*, 1-3/1996, str. 229-242.
- Kolaković-Bojović, M. (2017) Privredna krivična dela i poglavlje 23. U: Stevanović I. & Čolović V. (ur.) *Privredna krivična dela*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo str. 95-105.
- Kostić J., Zirojević M. (2017) Objekt zaštite krivičnih dela protiv privrede. U: Stevanović I., Čolović V. (ur.) *Privredna krivična dela*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo, str. 257-269
- Lukić N. (2014) Pojam i karakteristike privrednog krivičnog prava. U: Ignjatović Đ. (ur.) *Kaznena reakcija u Srbiji IV deo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 268-285.
- Lukić, N. (2017) *Kriminalitet kompanija*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Nelken, D. (2002) White collar crime. U: Maguire, Morgan R. & Reiner R. (ur.) *The Oxford handbook of criminology*. London: Sage, str. 844-871.
- Pepinsky H. (2006) *Peacemaking – Reflections of a Radical Criminologist*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- Petrović, A. (1988) *Osnovi kriminologije privrednog kriminaliteta*. Beograd.
- Pihler S. (1993) Ka savremenoj koncepciji ekonomskog kriminaliteta. U: *Aktuelni problemi suzbijanja kriminaliteta*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. str. 35-38.
- Schafer S. (1971) The Concept of the Political Criminal. *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science. Northwestern University School of Law*, 62(3), str. 380-387.
- Stevanović, A. (2015) Ekološki kriminalitet. U: Ignjatović Đ. (ur.) *Kaznena reakcija u Srbiji V deo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 301-312.

- Stojanović, Z. (2007) *Komentar Krivičnog zakonika*. Beograd: Službeni glasnik.
- Stojanović, Z., et al. (2017) *Priručnik za suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije*. Beograd: Ministarstvo pravde SAD i misija OEBS-a u Srbiji.
- Škulić M. (2017) Zloupotreba položaja odgovornog lica – ratio legis i neki nedostaci postojeće inkriminacije. U: Stevanović I. & Čolović V. (ur.) *Privredna krivična dela*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo str. 69-95
- Tanjević N. (2018) Privredni kriminal u Republici Srbiji – Stanje i izazovi –U: Kostić J. & Stevanović A. (ur.) *Finansijski kriminalitet*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo, str. 259-277.
- Walklate, S. (2007) *Criminology: the basics*. London: Routledge.

Aleksandar STEVANOVIĆ, LL.M
Institute of Criminological and Sociological Research, research assistant
Dragan M. CVETKOVIĆ, PhD
Police Department of the City of Belgrade

ECONOMIC CRIME – NOTION AND MAIN FEATURES

This paper deals with the issue of economic crime especially regarding its phenomenological aspect. After introduction which explains some general features of economic crime, defining issue was imposed emphasizing the fact that economic crime is differently defined in literature. Many issues arise as a consequence of an ambiguous definition, such as theoretical underdevelopment of phenomenon in question. It was underlined that economic crime manifests itself in a large number of forms and consequently causes many problems both in theory and practice. Because of this, there are many different definitions of economic crime, which in the foreground put on completely different elements. Regardless of this there is no doubt that economic crime is a very dangerous phenomenon that endangers the whole economic system and its consequences are multiple negative for society, and consequently there is a need for permanent monitoring of this type of crime and for taking effective measures in order to prevent and suppress it. Economic crime also adversely affects the trust of society in the economic system itself what is considered as a main characteristic of economic crime.

Key words: *Economic Crime, Economy, Crime, White Collar Crime, Organized Crime.*